

Феномен прихованої мотивації у формуванні девіантної поведінки підлітків з акцентуаціями характеру.

Віхерко Ірина, ОНУ ім. І.І. Мечникова

аспірант кафедри загальної та соціальної психології.

Нестабільність та неоднозначність економічного і політичного стану сучасного суспільства природним чином впливає на соціальні процеси, які проходять в ньому; одним з негативних наслідків даного впливу є підвищення кількості суспільно небезпечних або суспільно неприйнятних діянь, в тому числі - і серед неповнолітніх. Тому, в якості об'єкта нашого дослідження був обраний актуальний аспект зазначених наслідків - девіантна поведінка підлітків.

Вказаний феномен є яскравим прикладом нераціональної реалізації особистісного потенціалу. Мається на увазі, що певна існуюча потенція особистості не реалізується соціально прийнятним чином через наявність певного особистісного дисбалансу (на рівні соціальному чи психологічному). Беручи за основу погляди Леонтьєва Д.А стосовно структури особистісного потенціалу, нами було висунуте припущення, що в певних компонентах цієї структури наявний певний дисбаланс, який приводить до виникнення неприйнятних форм поведінки підлітка. Особливості мотиваційної структури простежуються дослідниками вже на стадії здійснення підлітком карного вчинку, тому нами було висунуте припущення, що розбіжності в мотивації підлітків – акцентуантів, чия поведінка неадаптивна ще поки у формі девіацій, не можуть бути знайдені в силу того, що злам мотиваційних тенденцій проходить на рівні, який не є доступним звичайним методам діагностики. Саме тому ми звертаємося до категорії прихованої мотивації. Розглядаючи приховану мотивацію в контексті особистісного потенціалу, можна сказати, що вона є певним динамічним утворенням, яке невпинно впливає на можливість, чи неможливість його реалізації. Мотивація – сукупність спрямувань особистості, які визначають особливості її зовнішніх, поведінкових проявів. Прихована мотивація, на відміну від усвідомлюваних мотиваційних тенденцій, не презентована у свідомості, не підлягає її контролю, а в силу цього має значно

більший вплив на поведінку особи, в силу того, що не може бути свідомо керована чи скорегована.

Дослідження прихованої мотивації девіантних підлітків проводилась за допомогою методики психосемантичної діагностики (І.Л. Соломіна, 2001). Вона складається з трьох субтестів, які дозволяють виявити семантичний простір підлітка, особливості мотивів, які є поза свідомим сприйняттям, а також суб'єктивно значущі категорії, які описують приховану мотивацію підлітка: модифікований варіант ЦТО, методика репертуарних решіток, методика семантичного диференціалу. Для дослідження була сформована генеральна вибірка з 80 учнів середніх загальноосвітніх шкіл (з них: 53 хлопців, 27 дівчат). Вік досліджуваних - 14-17 років. На наступному етапі дослідження за результатами діагностики акцентуації характеру за м методикою ПДО (А.Є.Лічко, 2001) було сформовано основну групу з 23 учнів (девіанти з криміногенним типом акцентуації) та контрольну групу з 16 учнів (недевіанти з криміногенним типом акцентуації), що дає змогу об'єктивно визначити особливості прихованої мотивації, які є характерними для підлітків з відхиленнями в поведінці за девіантним типом.

В ході дослідження були виявлені наступні особливості прихованої мотивації підлітків, у яких було діагностовано криміногенний тип акцентуації та які демонструють девіантні тенденції в поведінці:

1. Виявлено певну вузькість семантичного поля досліджуваних, в рамках якого проходить оперування категоріями, оцінка ситуацій та відображається загальна спрямованість особистості.
2. Виявлено значну насиченість семантичного простору категоріями, що позначають неадаптивні поведінкові реакції, тобто, саме девіантні, і слугують показниками негативних та соціально неодобрюваних мотиваційних тенденцій.
3. Визначено наявність першозначимої за рівнем потребової спрямованості на матеріальну забезпеченість, декларування даної потреби як домінантної.
4. Визначена мотиваційна спрямованість на актуальну теперішню ситуацію, орієнтація на актуальні події, відсутність далекоглядності та орієнтації в майбутнє, відсутність чітких мотивів, спрямованих на реалізацію в майбутньому.
5. Виявлено суперечливу спрямованість потребових орієнтацій стосовно особистісної незалежності та цінності свого Я, тобто позиціонування даної потреби

як однієї з домінантних, і в той же час вираження готовності поступитися нею заради інтересів групи. 6. Відсутність потребових тенденцій до виконання норм та правил поведінки, нейтральне мотиваційне реагування на покарання, низьке сприйняття впливу значимих близьких. 7. Мотиваційна орієнтація на стимулюючий вплив певних об'єктів, пов'язаних з отриманням суб'єктивної вигоди матеріального характеру. 8. Наявність вираженої потреби до членства в певній референтній групі без вираженої потреби в близьких емоційних стосунках в ній, а також можливим для підлітків з девіантними тенденціями є поступання власними потребами та переконаннями заради інтересів групи. 9. Наявність чіткої мотиваційної спрямованості на алкоголізацію. 10. Підліткам властиве поєднання на підсвідомому рівні ситуацій, маючих потенційно криміногенний зміст. 11. Категорія «Покарання» відноситься до неусвідомлюваних, не декларується на вербальному рівні і викликає неадаптивні стани у підлітка. 12. Підлітки акцентують увагу на прийнятті своїх наявних якостей та позитивне емоційне самоприйняття. 13. Семантичні одиниці, які несуть в собі обмежуючий зміст для прояву певних поведінкових реакцій, в сфері прихованої мотивації майже не представлені. 14. Вольовий компонент розвинений досить слабо, тобто підлітки орієнтуються виключно на власні потреби чи бажання. 15. неможливість чи важкодоступність досягнення соціального статусу видається можливим компенсувати через володіння певними матеріальними перевагами.

Література:

1. Тузов А.П. Мотивация противоправного поведения несовершеннолетних. К.: Вища школа, 1982. – 256.\
2. Ніколенко О. Профілактика і корекція девіантної поведінки підлітків. Чернівці: Рута, 2004. – 42.
3. Соломин И.Л. Психосемантическая диагностика скрытой мотивации.-методическое руководство. Санкт – петербург, 2001.
4. Харитонов В.А. Психологічні механізми девіантної поведінки неповнолітніх. Наукові записки.. – Актуальні проблеми сучасної української психології. – К.: /Инст. психології ім. Г.С.Костюка АПН України, 2003, Вип. 23, - 262.
5. Зелинский А.Ф. Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении. Харьков, Вища школа, 1986. – 246.